

A magyar birtokpolitika jelentősége.

Írta: GAAL JENŐ.

(A Magyar Társadalomtudományi Egyesület birtokpolitikai szakértekezletének f. évi november hó 17-iki ülésén tartott elnöki megnyitó.)

A tágabb értelemben vett magyar társadalmi politikának manapság alig van fontosabb s a nemzet életébe inkább belevágó része, mint az annak életérdekeit szolgálni hivatott tehát valóban nemzeti szellemű birtokpolitika. Habár elcsépelet közhelynek látszik, de mivel igen nagy igazságot fejez ki, még sem térhetek ki annak hangoztatása elől most sem, hogy akié a föld, azé az ország.

Más szerencsésebb és egységesebb nemzeteknél ennek talán nincs az a jelentősége, mint nálunk, ahol a birtokok megoszlása nemcsak a nemzeti élet összhangzatos és sima folyásának, de egyszerűen létfeltételének kérdését is alkotja. Másutt a legaránytalanebb birtokmegoszlás mellett is az illető nemzeté marad minden körülmények között a föld, és a legellentétebb birtokrendszerek mellett is boldogulhat az egységes társadalom. Az egyoldalú nagybirtokok túltengése nem akadályozta meg Angliát abban, hogy a legelső világhatalommá váljék, és hogy aristocraticus alapjellegű alkotmánya mellett az igazán becses, önálló, mert önkormányzatra legképesebb democratiát ne tarthassa fenn. A kis, sőt a törpebirtok classicus hazája, Franciaország ezen egyoldalúsága folytán már többet szenved, de a francia nemzet a maga talaját ezért nem lesz kénytelen másoknak részben sem átengedni. És ha egyéb okok miatt hatalmából veszíthet is, mert más nemzetek jobb népesedési irányzattal bírnak, a francia föld legalább a belátható jövőben mindig a gazdag francziáké fog maradni.

De mire támaszkodják a népek országútján lakó rokontalan magyar nemzet, ha az a föld, mely eddig ápolta és eltakarta, kisiklik lábai alól? Mire alapítsa nemzeti létének egyetlen biztosítékát, gazdasági, közművelődési és politikai felsőbbségét, ha túlnyomólag földetlen magyarok hazájává lesz. Milyen kilátásai volnának az állami létre társadalmának magasabbrendű és összhangzatos fejlődésére, nemzeti valójának nemesbülésére és arra a fölényre, mely itt uralmának a mi sajátos viszonyaink közt egyetlen feltétele, ha a földbirtok szilárd alapján nem foglalhatna többé állást?

Mi egyesületünk feladatának második részét, a társadalmi irányelvek tisztázását nem értettük volna meg, ha nem látjuk be, hogy az észszerű magyar társadalmi politikának legelső feltétele a jó és nemzeti irányú birtokpolitika, melynek legfőbb tartalmát mindenütt a socialis elem alkotja. Valamint az egész socialis politika, úgy a birtokpolitika is csak úgy lehet helyes, ha az a nagy egésznek, a nemzeti társadalomnak érdekei szempontjából, tehát az illető ország történeti és összes közviszonyainak szemmel tartásával intéztetik.

Mert miként minden politikát, a birtokpolitikát is intézni kell és nem szabad engedni, hogy az valamiképpen magától intéződjék. Pedig daczára a sok jóakarató törekvésnek, melyeknek igen becses nyomaival lépten-nyomon találkozunk, eddig nálunk valamely magasabb célok elérése érdekében öntudatosan, különösen pedig nemzeti szellemben folytatott birtokpolitika komoly megvalósításáról beszélni is igazán alig lehet.

Valamint nemzeti életünk minden terén, a birtokkategóriáknál is napjainkban rohamos és óriási átalakulás észlelhető. A föld tulajdonosokat cserél. Mozgósítása oly rendkívüli, hogy annak a társadalmi erőviszonyok nagy eltolódásaira kell vezetnie rövid idő alatt. Ez a mozgalom már valóságos áramlatokat indított meg, melyek mindent feldönteni képesek, de másfelől oly ellentétes áramlatokat is idézett fel, melyek az egészséges haladásra csak oly veszélyesek lehetnek, mint a tapasztalható hanyatt-homlok rohanás a föld atomizálása felé. Ez ellentétes irányzatok közt az arany középút kimutatására vezető tanácskozást megindítani minden olyan más tényezőnél, melyek már rendeltetésük és körülményeik folytán a részleges érdekek nyomásának vagy játékának vannak kitéve, alkal-

masabb az oly testület, melynek hivatása az elméleti törvényszerűségek, de egyúttal a gyakorlati társadalmi igazságok kikutatása is. Az érdekek megfelelő súlyának kiegyenlítése útján a mai napság elérhető legjobbat akkor lehet legnagyobb valószínűséggel kimutatni, ha az ily tanácskozások légkörének főalkatelemét a nemzeti érdekek iránt való teljes odaadáson kívül a lehető legnagyobb elfogulatlanság jellemzi. Ennek tudatával bírva a jóakarató legellentétebb felfogások is bátran szót kérhetnek itt, mert abban egészen nyugodtak lehetnek, hogy tényleg szóhoz is fognak jutni.

Es erre az erkölcsi bátorságra valóban szükség is van, mert végre lelkiismeretesen meg kell vizsgálni, hogy mennyire jogosultak azok a panaszok, melyek a birtokpolitikának már legelső mozzanata, a jelen birtokmegoszlás ellen mind sűrűbben és határozottabb hangon hallhatók. Ki kell deríteni, hogy azok vagy az ellenkező nézetek megalkotására a létező segéd-eszközök elegendők-e, vagy ezeket hogyan kellene pótolni? Vájjon a létező birtokpolitikái régiebb és újabb adatokat azok, akik tételeik erősítése végett hivatkoznak rajok, nem ismerik-e alapján vagy részleteiben félre? Miként kell az idevágó adatokat újabban gyűjteni? És én azt hiszem, hogy a törvényhozás által az imént elhatározott birtokpolitikai statisztikai adatgyűjtésnek és adatfeldolgozásnak csak javára válhat az, ha az eddigiek hiányai, hézagai, bizonyos irányban hibás és elégtelen volta most ki fog derülni. Ismerem az e részben fennforgó vitát. Tudom, hogy az 1895. évi birtokstatisztikának adataiból a hazai birtokmegoszlás ellen és mellett különböző csoportosítással érveket lehet meríteni. Az egyes, önmagukban jogosult álláspontoktól senki sem veheti rossz néven, ha a maguk igazát kívánják belőlük kiolvasni. De viszont az is tény, hogy a nagy egész, az egyetemes nemzeti közérdek szempontjából csak egy igazság létezik, amelyet az egyetlen létező valóság világánál kell minél jobban kidomborítani. E helyről és a jelen alkalommal, habár nekem is megvan e részben a magam meggyőződése, én arról, hogy a magyarországi birtokmegoszlás általában vagy egyes vidékeken egészséges-e vagy nem, tüzetesen nyilatkozni nem akarok. De egyet, mint megingathatatlan tételt hangsúlyozni kötelességemnek tartom. És ez az, hogy alig van ország, bár ez mindegyiknél kívá-

atos, ahol az egyes birtokcategoriák egymáshoz való helyes aránya fontosabb lenne, mint nálunk. A nagy- és középbirtoknak itt mindig igen előkelő, mert múzeumtartó szerepe volt a köz- és magánélet terén egyaránt. Bármiként alakuljanak nemzetgazdasági viszonyaink, természetesen bizonyos mértékű módosulással, ez a szerepük ezentúl is meg fog maradni. Ennek miként leendő betöltésétől nem kis részben, függ közállapotaink alakulása a jövőben. Nagy úr támadna összes viszonyaink körében, ha a nagybirtok relative csak oly mértékben is meggyöngülne, mint amilyenben hanyatlott a magyar középbirtok ma már mindenki által visszaóhajtott ereje.

A középbirtokos osztály nem kis részben áldozata volt annak a különben kívánatos irányú átalakulásnak, mely a rendi állam és társadalomból – csakhogy kissé rohamosan - a mai igen sokban éppen e miatt ki nem elégítő állapotokhoz vezetett. Volt magának is része e bukásban. Nagy érdemei mellett hibái is kétségtelenek. Most azonban nem történeti igazságot akarok szolgáltatni, hanem a helyzet javítása iránt tanácsot adni feladatunk. Azonban annyit máris megállapíthatunk, hogy különösen az a két felső birtokcategoria nemcsak a közgazdasági, hanem a társadalmi és politikai tényező jellegével is bír, azok megfelelő erőben való megmaradása, sőt az egyiknek most már erősödése is, nem osztály, hanem egyetemes közérdek. Hogy ez miként történjék s hogy milyen arányban álljanak a többi, a kis- és törpebirtoki categoriákhoz, az iránt szétágazók lehetnek a nézetek. Különb a nagyság, mint mindenütt, itt szintén viszonylagos fogalom lévén, a birtokcategoriák már az egyes vidékek termelési, népesedési és forgalmi viszonyaihoz képest is nagyon különféleképp alakulhatnak. E categoriák közt tehát voltaképp országos értékű holdszámszerű határt húzni nem lehet. De az bizonyos, hogy oly elvi különbségek léteznek, melyek szerint a birtokokat, habár vidékenként nem is azonos termértékkel bíró, oly osztályokba sorakoztatni lehetséges, melyek azután a maguk helyén nagyban és egészben ugyanazon megfelelő rendeltetéssel bírnak. Ki tagadhatná a hazafias, az. ingyenes magasabb rendű közszolgálatot teljesíteni és több tekintetben a társadalmat vezetni hivatott nagybirtokosság

hasznos, sőt nélkülözhetetlen voltát egyáltalán a nagyobb nemzetek életküzdemeiben? A földjára alapján álló anyagi függetlenség nemcsak az övék, hanem az ország erkölcsi és szellemi javai közé tartozik, melyre méltán igényt tarthat. A nagybirtok közgazdaságilag is sok előnnyel járhat a közre. Voltaképp minden nagy mezőgazdaságnak a földművelés egy kísérleti telepének, sokszor laboratóriumának kellene lenni. Annak erdőgazdasági alakja pedig kézzelfogható közhaszonnal jár. A nemzeti érzelmű nagybirtokosság a védbástyák szerepére is hivatva van. Azt értem, ha mindenféle kötelességeire figyelmezteti s azok teljesítése iránt vele szemben garantiákat keres a közvélemény. De az, hogy a nagybirtokot egyszerűen csak azért, mert ilyen, közérdekellenesnek tünteti fel, úgy hiszem nemcsak előttem, de mindenkire nézve, aki a dolgokat jobban meggondolja, merőben érthetetlen kell, hogy legyen. Hogy az ország földterülete azonban ne legyen néhány ezer ember monopóliuma, az természetes követelmény. A kisbirtokok egyeteme legyen a földbirtokok közt a határozottan túlnyomó elem. A kisbirtokosság az a reményhorgony, melylyel a mieinkhez hasonló viszonyok közt élő nemzetek létük alapját megtudják őrizni. Az önmagának elegendő kisbirtokos-osztály a legterhesebb, úgyszólván organicus képviselője a helyhez kötött honszeretnek. Nemzetiségünket is a mai kisbirtokosság elődjének, a magyar jobbágyságnak köszönhetjük, mert volt idő, midőn az értelmiség az országban csak ott nem vált idegenné, ahol a jobbágyság magyar volt. Azonban nagy és káros túlzás lenne a kisbirtokos-osztály túltengésének elősegítése is. Magyarország csak mint művelt és folyton haladó állam maradhat fenn. Itt sem egészben, sem részben paraszt republikákba való felfogásokkal, vagy azoknak való szolgálattal és hízelgéssel nagyot alkotni, sőt fennmaradni s boldogulni sem lehet. Az a földéhség s annak honorálása, mely mindenkit birtokhoz akarna juttatni, határozottan káros jelenség. Valamint gyárak, úgy földek tulajdonához sem lehet minden munkást elősegíteni. A föld alapján véve nemzeti tulajdon, melynek adott mértékénél fogva folyton becsesebb volta mellett bírása, kezelése és gondozása olyanokra bízandó, akik erre képesek s akiknek létérdeke a magántulajdon révén biztosítékul szolgál a jövő nemzedékek

részére való épségben tartása iránt. A termelési tényezők közt különben mindenütt nem a föld, nem a tőke, hanem a minél képzetesebb, ügyesebb, okosabb és erkölcsösebb munkás-elem a legfontosabb és becsebb. Ha ez a maga emberségéből szorgalma és takarékosága révén tőkéhez vagy földhöz képes jutni valahol, ott e részben nincs szervi hiba a társadalom keretében. A társadalom senkinek sem köteles ajándékokat, csak a megélhetés és boldogulás feltételeit nyújtani. A gyengébbek és a kisemberek támogatásának is megvan a maga természetes határa, melyen túlmenve, az ily érzelmi túltengés, melynek nyomán sokszor valósággal az erre való körmönfont speculatio is jár, a köz szempontjából sokszor károsabb, mint az a mérsékelt ridegség, mely az embereket küzdelemre és a saját szerencsájukön való kovácsolásra szorítja. Az utolsó, a legkisebb birtokcategoria, a törpebirtok azért már csak ott bír jogosultsággal, ahol a mezőgazdasági munkás-elem azon úgy tud megélni, hogy belterjes kerti gazdaságában egész munkaerejét értékesítheti, vagy ahol az oly józan, hogy a saját osztályából annak segélyével magasabb jólétre tud felemelkedni. Különbén napjainkban ez a legveszélyesebb birtokcategoria. Ez természetes is, mert érvényesüléséhez aránylag a legtöbb és legnehezebb feltétel megszerzése szükséges. Mindennek megfontolása bírta a Magyar Társadalomtudományi Egyesületet arra, hogy ezt a szaktanácskozmányt a lehető legnagyobb körültekintéssel és a rendelkezésére álló összes erők felhasználásával kellő hozzákészülés után tartsa meg. Már két évvel ezelőtt külön felolvasásokban ismertette meg a reánk nézve nagyobb fontossággal bíró kisebb és nagyobb államok birtokpolitikai viszonyait és törekvéseit. Ez úton is terjeszteni kívánta az érdeklődő közönség körében azokat az adatokat, melyek másutt az ottani viszonyoknak megfelelő egészségesebb birtokmegosztást s czélszerű agrár- és mezőgazdasági politikát megvalósítani alkalmas intézkedésekre és intézményekre vonatkoznak. Távol áll tőle, hogy ez utóbbiak utánzását ajánlja bárkinek. Ennél károsabb eljárás nem lenne képzelhető. Különbén is külföldtől a politika egész mezején mást, mint módszert előnyösen nem is tanulhatunk. Senki sem menthet fel bennünket a saját fejünkkel való gondolkodás terhes és sikerrel egyedül kecsegtető munkája alól.

De bizonyos közös jelenségek az egész világ birtokpolitikai mozgalmainál észlelhetők lévén, azokra itt röviden rámutatni talán nem lesz felesleges. Az első nagy jelenség az, hogy a magántulajdonnal szemben, melyet komolyan sehol sem fenyeget veszély, a földnek közjellege mégis mindinkább kiodorodik újból. A földnek elosztása az egyes categoriák szerint az egész társadalomnak és annak nyomása következtében az államnak is hovatovább annál nagyobb gondját képezi. Ahol e részben nagy aránytalanságok mutatkoznak, ott még a művelt és szabad országokban is mellőzik a be nem avatkozás elvét és készek oly mélyen nyúlni a szabályozásba, hogy ez a föld magán tulajdonjogát nem kis mértékben érinti. Oly első rendű nemzeti létkérdéseknél, mint a helyes birtokmegosztás, más elvet, mint a célszerűséget mind kevésbé respectálnak. Ahol azután a részleges érdekek javára a nagy közérdekhez nem tudnak alkalmazkodni, ott igen veszélyes társadalmi mozgalmak keletkeznek. Ezek figyelemmel kísérése azért az okulás céljából másutt is nagyon szükségesnek mutatkozik.

De egy ország agrárpolitikája sem ítéhető meg helyesen az összes ottani közviszonyokból kiszakítva önállóan. Nem is egyetlen módj a az agrármozgalmak mérséklésének, mert azzal a célszerű mezőgazdasági politikának, mely a föld okszerűbb kezelésének előmozdítására irányul és a jó közigazgatási politikának legalább is egyenlő jelentősége van. Kiderül az egyeületünk által tartatott idevágó felolvasásokból még az is, hogy minden helyes agrárpolitikai lépés nyomában igen jelentékeny siker jár és annak folytán oly szerves gazdasági életműködés indul meg, mely a beavatkozás mechanikus jellegét csakhamar eltörli.

A mezőgazdasági népesség jó erőben és épségben való tartása azonban csak kevés helyen és csupán ott sikerült, hol az agrárpolitika megfelelő okos socialis politikával párosult.

Eszményi állapotok sehol sincsenek, de a helyzet természetesen jobb ott, ahol az agrárkérdések nemzeti közérdekűségét felfogják és ahol azok az egész nemzet rokonszenvét bírják. Miután ezek a tanulságok a jelen tanácskozások során is hasznunkra válhatnak, azt hiszem, hogy nem helyükön kívül hivatkoztam azokra.

Ily előzményei voltak e szakértekezletnek, melyre külön szintén hosszabb idő óta készültünk. Több ízben újból megállapítottuk annak kérdőpontjait és ezzel a felölelendő adat- és eszmeanyagnak keretét. Egyetemes birtokpolitikai enquéteről lévén szó, annak több tárgyát kellett megjelölnünk, amelyek köré a rokonkérdéseket csoportosítani kellett. Vissza kellett tekintenünk a múltba is, mivel a nélkül a mai helyzetet s annak bajait kellően megítélni nem lehet. Itt azután megint különbséget kellett az ország egyes külön történeti fejlődéssel bíró részei közt tenni. Azért vizsgálat tárgyává tesszük a szorosban értelemben vett Magyarország és a volt erdélyi részek birtokviszonyainak történeti fejlődését is. Ennek kimerítő előterjesztéséről ez alkalommal persze szó sem lehet, de amit tisztelt előadónk részint irataikban, részint felszólalásaikban nyújtani fognak, mindenesetre becses támpontokat fognak nyújtani a netán felszólaló urak emlékezete számára. E két tisztelt előadón kívül szerencsések voltunk az agrárpolitika egyes tárgyainak megvilágítására oly szakférfiakat megnyerni, akik széleskörű készülségük, beható specialis tanulmányaik és bő tapasztalataik alapján a magyar birtokviszonyok mai állását, ennek hiányait, hibáit, jó és rossz tulajdonságait képesek hiven elénk tüntetni és oly megokolt javaslatokat tenni a nagyobb bajok enyhítésére s a betegségek meggyógyítására, melyek alapján itt haszonnal lehet majd behatóbb eszmecserét folytatni.

Azt hiszem, hogy szakértekezletünk programjából kitűnik, hogy a nagy horderejű és terjedelmű problémák óriás egészében igen tisztelt előadónk mintegy megosztottak. Mindnyájan már régen foglalkoznak előadásaik tárgyaival s így a tényleges állapotok feltüntetésére, valamint azok terapiájának megjelölésére kétségkívül illetékesek.

Azok az adatok, melyeknek alapján nyilatkozni fognak, teljesen megbízhatók s jórészt újabban eszközlött hivatalos gyűjtés eredményei lévén. De sok magán megfigyelést és tapasztalatot is felhasználtak, a mi előadmányainknak már mintegy az előzetes enquête jelentőségét adja meg.

Ennek a szaktanácskozmánynak előnye így nem csupán abban áll, hogy a birtokpolitika egészére terjed ki, hogy annak során a vélemények teljesen szabadon nyilvánulhatnak, hanem bizonyára lökést fog adni további eszmecserékre, sőt az ada-

tok és megfigyelések ezentúl sokkal célirányosabb gyűjtésére is, ami amazok alaposságát és így a leszűrődő tanulságok megbízhatóságát csak fokozni lehet alkalmas.

Ez üdvös befolyását annál inkább remélhetjük, mert a földmívelési érdekek leghivatottabb őreinek ígéretét bírjuk, hogy a most felgyülemlett adatok rendszeres közzétételének költségei rendelkezésünkre fognak állani. így lehetővé fog válni, hogy mostani tanácskozásaink maradandó nyomokat hagyjanak, azért a velünk munkálkodók azzal a megnyugvással működhetnek közre, hogy ebbeli fáradságuk nem vész majd kárba, hanem az benső értéke szerint a köz javára a lehető teljeséggel érvényesülni fog. Ami a tanácskozás rendjét illeti, erre vonatkozólag a következőket van szerencsém mint az előkészítő bizottság megállapodásait előterjeszteni:

Az enquête számára a székesfőváros tanácsának szíveségéből e terem munkálkodásunk céljából folyton nyitva lesz. Ezt úgy akarjuk végezni, hogy mindig a napirendre tűzött előadások tartatnának meg és pedig közvetlenül egymás után. Azután a rokontárgyakhoz együttesen, a külön kérdésekhez pedig egymás után történnek a felszólalások. Az előadmányok lehetőleg tömören élőszóval mutatandók be s az előadónak első ízben elhallgatott adatait a zárszóban van még alkalma felhasználni. Mindenkinnek csak egyszer és lehetőleg röviden szabad érdemlegesen felszólalni. A felszólaló urak kéretnek, hogy nyilatkozataikat tömör kivonatban nyújtsák be a titkár uraknak, hogy azok a szakértekezletről megjelenendő kiadványban helyet foglalhassanak. Az előadói munkálatok már meglévén írva, azok egész terjedelmükben belejönnek az emlékkönyvbe. Ők bizonyára igen sok fontos és meggondolást érdemlő kérdést fognak felvetni. Mi, akik e szaktanácskozmányt kezdeményeztük és rendeztük, a felkérés alkalmával a hazafias érzelmű, haladni és a létező állapotokat javítani, de nem fenekestül felfogatni akaró kiváló előadó uraknak utasítást természetesen semmiben sem adhattunk. Nekik a nemzeti irányzat által meghatározott kereten belül egészen szabad kezük van. De gondoskodtunk arról, hogy az általuk fejtegetett fontosabb kérdésekhez más oly illetékes hozzáértő férfiak is szólhassanak, akiknek véleményére szintén súlyt fektetünk. Van szerencsém egyesületünk azon óhajának kifejezést adni, hogy be-

cses véleményüket legjobb tudásukhoz képest minden tartózkodás nélkül méltóztassanak velünk megismertetni.

Ennek az enquétának súlya csak akkor lesz, ha lelkiismeretes, komoly és szakavatott illetékes férfiak, nyíltan, minden leplezés nélkül minél több életre való eszmét hoznak felszínre, s ha a nemzeti talaj megoszlásának és hasznosításának oly elfogadható módozatait mutatják be, melyek alkalmazásával ezt a területet, ahol fajunknak élni, halni kell, annak javára a legjobban és a jövőben a legbiztosabb sikerrel értékesíthetjük.

Az itt előadandó adatok, eszmék, gondolatok, bírálatok és javaslatok általunk már más alkalommal is kipróbált módszerrel dolgozó bizottsághoz fognak utasíttatni, melynek tiszte lesz azokat rendezni, egymással lehetőleg összhangzatba hozni s ezek alapján az itt túlnyomólag nyilvánulandó fel-fogásnak megfelelően formulázni. Reméljük, hogy ilyformán az az emlékirat, mely azokat tartalmazandja, nemcsak a magyar társadalomnak és a gazdaközönségnek általában, ami szintén fontos dolog, hanem a kormányzatnak és a törvényhozásnak is elhatározásaikhoz e részben biztos támpontokat fog nyújtani. Azonban egy ország birtokpolitikáját sem lehet egyszer s mindenkorra megállapítani, mert az, miként maga a nemzet, folyton változónak van alávetve. Mi nem kecsegtethetjük magunkat azzal, hogy a jelennek, annál kevésbé a távol jövőnek minden idevágó problémáját csak elméletileg és javaslatilag is sikerülend e szakértekezletünkkel megoldanunk. De azt az egyet én bátor vagyok remélni, hogy az elibénk kerülendő becses anyagot odaadással és kellő hozzákészüléssel tárgyalva, az idevágó főkérdéseket napirenden tartathatjuk mindaddig, amíg azok az illetékes tényezők által nagyban és egészben kielégítő módon meg nem oldatnak, továbbá, hogy az ilyen kérdések kezelésének technikájához becses adalékokkal fogunk járulhatni.

Ebben a reményben a Magyar Társadalomtudományi Egyesület által rendezett első birtokpolitikai szakértekezletet ezennel megnyitottnak nyilvánítom.